

Quan điểm của chủ nghĩa Mác - Lênin về chức năng xã hội của Nhà nước trong quản lý phát triển xã hội

ThS. NGUYỄN THỊ KIỀU SƯƠNG

Trường Đại học Khoa học, Đại học Huế; Email: ngkieusuong@gmail.com

Tóm tắt: Quan điểm chủ nghĩa Mác - Lênin về chức năng xã hội của nhà nước trong quản lý phát triển xã hội là một nội dung lý luận quan trọng trong học thuyết về nhà nước kiểu mới. Theo các nhà kinh điển, việc thực hiện chức năng xã hội của nhà nước trong quản lý phát triển xã hội là hướng tới mục tiêu phát triển kinh tế, đảm bảo công bằng, dân chủ và giàu mạnh. Để thực hiện chức năng này, nhà nước phải thực hiện việc ban hành pháp luật, quản lý kinh tế, đảm bảo an ninh trật tự, và phát triển các thiết chế công cộng nhằm đáp ứng nhu cầu của xã hội. Trên cơ sở đó Đảng Cộng sản Việt Nam vận dụng vào thực tiễn quản lý phát triển xã hội để hướng đến đảm bảo lợi ích chung của toàn dân; bảo vệ quyền lợi nhân dân lao động và đảm bảo sự phát triển bền vững.

Từ khóa: chủ nghĩa Mác - Lênin; chức năng nhà nước; phát triển xã hội.

1. Quan điểm triết học Mác - Lênin về chức năng xã hội của nhà nước

Học thuyết triết học Mác - Lênin về Nhà nước là một học thuyết khoa học và cách mạng. Những luận giải khoa học về vấn đề Nhà nước như sự ra đời, nguồn gốc, bản chất và chức năng cũng như việc chỉ ra các kiểu và hình thức nhà nước trong lịch sử đã trở thành hệ thống lý luận khoa học hoàn chỉnh của triết học Mác - Lênin. Trong chính thể lý luận chung về nhà nước thì vấn đề chức năng nhà nước nói chung và chức năng xã hội của nhà nước nói riêng là cơ sở lý luận vững chắc cho sự vận dụng vào xây dựng nhà nước xã hội chủ nghĩa của nhân dân, do nhân dân và vì nhân dân ở Việt Nam hiện nay.

Cùng với việc làm rõ nguồn gốc, bản chất của nhà nước, việc xác định chức năng Nhà nước được C. Mác và Ph. Ăngghen đặc biệt chú trọng. Các nhà kinh điển chủ nghĩa Mác - Lênin đã chỉ rõ nhà nước có chức năng cơ bản là chức năng thống trị chính trị của giai cấp và chức năng xã hội. Theo đó, chức năng thống trị chính trị của giai cấp phản ánh rõ sự tồn tại của nhà nước rằng bất kỳ nhà nước nào cũng là công cụ chuyên chính của một giai cấp, nó sẵn sàng sử dụng mọi công cụ sẵn có, mọi biện pháp có thể để thực hiện chuyên chính đối với giai cấp,

nhằm bảo vệ sự thống trị của giai cấp.

Trong Nhà nước xã hội chủ nghĩa, chức năng xã hội của Nhà nước sẽ mất tính chính trị và sẽ biến thành những chức năng quản lý đơn thuần chăm lo đến lợi ích của xã hội^[1]. Quan điểm này của C. Mác và Ph. Ăngghen được V.I. Lênin hoàn toàn tán đồng, ông viết: "Theo Mác, Nhà nước là một cơ quan thống trị giai cấp, là một cơ quan áp bức của một giai cấp này đối với một giai cấp khác; đó là sự kiến lập ra một "trật tự", trật tự này hợp pháp hóa và củng cố sự áp bức kia bằng cách làm dịu xung đột giai cấp"^[2]. Thực hiện chức năng xã hội của nhà nước chính là thực hiện việc quản lý những hoạt động chung vì sự tồn tại của xã hội, phải lo tới một số công việc chung của toàn xã hội; trong giới hạn có thể được, nó phải thỏa mãn một số nhu cầu chung cho xã hội, cho cộng đồng dân cư dưới sự quản lý của nhà nước.

Trong hai chức năng của nhà nước thì chức năng chính trị đóng vai trò quan trọng, thậm chí quy định chức năng xã hội của nhà nước. Tuy nhiên, các ông không tuyệt đối hóa chức năng giai cấp dẫn đến xem nhẹ chức năng xã hội hoặc tuyệt đối hóa chức năng xã hội dẫn đến xem nhẹ chức năng giai cấp mà ngược lại, Mác và Ăngghen thấy được mối quan hệ biện chứng giữa chức năng giai cấp và chức năng

xã hội của Nhà nước trong sự tồn tại của mình, hỗ trợ lẫn nhau trong thực hiện nhiệm vụ của mỗi chức năng. C. Mác và Ph. Ăngghen khẳng định: “Chức năng xã hội là cơ sở của sự thống trị chính trị; và sự thống trị chính trị cũng kéo dài chừng nào còn thực hiện chức năng xã hội của nó”⁽³⁾.

Đối với nhà nước xã hội chủ nghĩa, theo các nhà kinh điển chủ nghĩa Mác - Lênin “Nhà nước không còn nguyên nghĩa, là nhà nước “nửa nhà nước”⁽⁴⁾. Nghĩa là, nhà nước đó vẫn mang bản chất giai cấp nhưng mất đi chức năng thống trị, áp bức mà thay vào đó là quản lý và điều hành xã hội bằng pháp luật dân chủ. Sinh thời, Ph. Ăngghen chỉ rõ: “Chức năng xã hội của nhà nước sẽ mất tính chính trị và sẽ biến thành những chức năng quản lý đơn thuần chăm lo đến lợi ích của xã hội”⁽⁵⁾. Thực hiện chức năng này của nhà nước thể hiện sự tiến bộ giai cấp trong xã hội, tạo ra sức thống trị vững chắc của giai cấp cầm quyền. V.I. Lênin đã phát triển hoàn thiện hơn lý luận về chức năng xã hội của nhà nước, hướng tới làm cho toàn thể nhân dân đều thực sự học tập công tác quản lý và bắt đầu đảm nhận lấy công tác quản lý, phải làm cho hết thảy những đại biểu Xô Viết đều thực sự tham gia việc lãnh đạo quản lý nước nhà.

2. Quan điểm chủ nghĩa Mác - Lênin về thực hiện chức năng xã hội của nhà nước trong quản lý phát triển xã hội

Chủ nghĩa Mác - Lênin quan niệm phát triển xã hội là một quá trình khách quan, chịu sự chi phối của các quy luật vận động lịch sử, đặc biệt là quy luật quan hệ sản xuất phù hợp với trình độ phát triển của lực lượng sản xuất, kiến trúc thượng tầng phù hợp với cơ sở hạ tầng và sự phát triển biện chứng giữa kinh tế và chính trị. Vì vậy, để quản lý phát triển xã hội được tốt cần có nhận thức đúng quy luật vận động của xã hội, tôn trọng quy luật khách quan, không được áp đặt ý chí chủ quan. Việc tham gia vào quá trình quản lý phát triển xã hội bao gồm nhiều yếu tố và chủ thể khác nhau nhưng theo các nhà kinh điển chủ nghĩa Mác - Lênin thì nhà nước là yếu tố quản lý chủ yếu, quan trọng và quyết định nhất. Thực hiện chức năng xã hội của nhà nước đóng vai trò quan trọng, quyết định đến sự phát triển

bền vững của xã hội. Tuy nhiên, tùy thuộc vào các kiểu và hình thức nhà nước khác nhau mà nhiệm vụ nhà nước thực hiện chức năng xã hội cũng khác nhau. Sự khác nhau này phản ánh rõ bản chất giai cấp và mục tiêu của nhà nước.

Khi nghiên cứu nhà nước tư sản, Mác và Ăngghen nhận thấy chức năng xã hội của nhà nước tư sản, thực hiện nhiệm vụ thống trị, áp bức giai cấp, áp bức nhân dân lao động. Chức năng xã hội của nhà nước tư sản thực hiện những biện pháp, nhiệm vụ với mục đích bảo vệ sự áp bức và lợi ích của giai cấp tư sản. Tuy nhiên, để duy trì sự ổn định và tránh các cuộc phản kháng nổi dậy của nhân dân lao động, trong một chừng mực nhất định nào đó, nhà nước tư sản đã thực hiện một số chức năng xã hội mang tính chất ôn hòa như tiến hành xây dựng cơ sở hạ tầng, bảo đảm trật tự công cộng nhằm xoa dịu sự phản kháng của dân chúng. Sau khi xoa dịu sự phản kháng của dân chúng nhà nước tư sản sử dụng chức năng xã hội để phục vụ vận hành nền kinh tế tư bản, đồng thời bảo vệ lợi ích của giai cấp thống trị bằng cách sử dụng bạo lực nhà nước để kiểm soát trật tự xã hội.

Trong phát triển kinh tế, bằng chức năng xã hội của mình nhà nước tư sản đã tiến hành điều tiết nền kinh tế thông qua các chính sách thuế và phúc lợi xã hội nhằm duy trì lực lượng lao động. Điều này được Mác và Ăngghen chỉ rõ: “Chính quyền nhà nước hiện đại chỉ là một ủy ban quản lý những công việc chung của toàn thể giai cấp tư sản”⁽⁶⁾. Nghĩa là các chính sách kinh tế, dù mang tính chất phúc lợi, cũng chỉ nhằm duy trì và củng cố sự thống trị của tư bản. Và như vậy, trong nhà nước tư sản thì quyền của tư bản là không có giới hạn, nhà nước luôn can thiệp để đảm bảo sự vận hành trơn tru của nó.

Cùng với các chính sách thuế và phúc lợi xã hội, nhà nước tư sản còn thực hiện việc cung cấp dịch vụ y tế, giáo dục, bảo hiểm. Những chính sách này cũng nhằm tạo điều kiện duy trì sự thống trị của giai cấp tư sản. Điều đó cho thấy, mọi chức năng của nhà nước, ngay cả những chức năng có vẻ độc lập nhất, cuối cùng cũng phục vụ lợi ích của giai cấp thống trị. Những cải cách trong giáo dục và y tế của nhà nước tư sản chỉ nhằm đảm bảo nguồn lao động

có năng suất cao hơn cho chủ nghĩa tư bản. Các chức năng trên phần nào đáp ứng được các yếu tố xã hội cho người lao động. Tuy vậy, những chức năng xã hội này thực chất chỉ nhằm duy trì quyền lực của giai cấp tư sản, và khi lợi ích của giai cấp tư sản bị đe dọa, nhà nước tư sản sẽ ngay lập tức sử dụng bạo lực để đàn áp phong trào đấu tranh của công nhân.

Trên cơ sở phê phán những hạn chế của nhà nước tư sản, Mác và Ăngghen đưa ra hình mẫu của một nhà nước vô sản với những tính ưu việt phản ánh bản chất tiến bộ của giai cấp trong xã hội, đó là chức năng xã hội của nhà nước vô sản không còn phục vụ lợi ích của một giai cấp bóc lột mà nhằm đáp ứng nhu cầu của toàn thể nhân dân lao động. Vì vậy, nhà nước vô sản sẽ xóa bỏ bóc lột giai cấp. nhà nước lúc này không còn là công cụ phục vụ lợi ích của một giai cấp bóc lột mà trở thành phương tiện để giải phóng giai cấp công nhân, nông dân và nhân dân lao động. Giai cấp công nhân, trong quá trình giành chính quyền, không thể chỉ sử dụng bộ máy nhà nước cũ, mà phải đập tan nó và xây dựng một nhà nước mới của chính mình. Thực tế sự ra đời của Chính quyền Công xã Pari (1871) đã minh chứng cho điều này, đó là lần đầu tiên trong lịch sử nhân loại mới có một nhà nước thực sự của giai cấp vô sản, nơi mà quyền lực không còn bị chi phối bởi lợi ích tư bản.

Cùng với việc xóa bỏ bóc lột giai cấp, nhà nước vô sản sẽ thực hiện công bằng trong xã hội xem như một nhiệm vụ chủ yếu. Các ông đã đặt ra nhiệm vụ nhà nước quản lý và phân phối tài nguyên theo nguyên tắc "làm theo năng lực, hưởng theo lao động", phải đảm bảo quyền lợi cho tất cả mọi người. Theo chỉ dẫn của Mác chúng ta thấy rằng, trong giai đoạn đầu của xã hội cộng sản chủ nghĩa, khi nó vừa thoát thai từ xã hội tư bản chủ nghĩa, thì sự phân phối vẫn còn phải tuân theo nguyên tắc ai không lao động thì không có ăn; và mức lao động của mỗi người là tiêu chí để thực hiện sự phân phối trong xã hội. Tư tưởng này nhấn mạnh rằng sự công bằng trong phân phối là một bước tiến so với chủ nghĩa tư bản nhưng vẫn chịu sự chi phối của điều kiện lịch sử cụ thể.

Yếu tố cuối cùng trong thực hiện chức năng xã hội của nhà nước vô sản được Mác và Ăngghen đề cập chính là thực hiện dân chủ trực tiếp cho nhân dân. Nhà nước vô sản không hoạt động theo mô hình quan liêu mà tổ chức quản lý xã hội theo hình thức dân chủ trực tiếp, nhân dân lao động tham gia vào các quyết định quan trọng của đất nước. Ý nghĩa của việc thực hiện dân chủ trong nhà nước vô sản được thể hiện thay vì quyết định ba hay sáu năm một lần ai trong giai cấp thống trị sẽ đàn áp và nghiền nát nhân dân trong quốc hội thì Công xã Pari đã trao quyền lực Nhà nước trực tiếp vào tay nhân dân. Điều này thể hiện nguyên tắc dân chủ trực tiếp, nơi mà nhân dân có quyền kiểm soát chính quyền và tham gia vào các quyết sách quan trọng.

Có thể nói, quan điểm của chủ nghĩa Mác - Lênin về chức năng xã hội của nhà nước trong quản lý phát triển xã hội là kim chỉ nam cho công cuộc xây dựng Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa và thực hiện quản lý phát triển xã hội ở Việt Nam hiện nay. Thực hiện tốt chức năng xã hội của nhà nước không chỉ giúp nâng cao đời sống nhân dân mà còn tạo động lực phát triển bền vững cho đất nước, đảm bảo công bằng xã hội và thúc đẩy tiến bộ toàn diện. Điều này đòi hỏi sự phối hợp chặt chẽ giữa nhà nước, các tổ chức chính trị - xã hội và nhân dân nhằm thực hiện có hiệu quả các chính sách phát triển, nâng cao chất lượng cuộc sống và thúc đẩy nền kinh tế phát triển theo hướng bền vững. Đồng thời, việc thực hiện cải cách hành chính, sắp xếp bộ máy để không ngừng đổi mới cơ chế quản lý nhà nước, minh bạch hóa các chính sách và nâng cao trách nhiệm của đội ngũ cán bộ, công chức là yếu tố quan trọng để bảo đảm tính hiệu quả của chức năng xã hội của nhà nước trong bối cảnh hội nhập toàn cầu và những biến động kinh tế - xã hội hiện nay./.

(1), (3), (4), C.Mác và Ph.Ăngghen, *Toàn tập*, Nxb. Chính trị quốc gia, Hà Nội. 2002, T.21, tr. 252, 251 - 252,255.

(2) C. Mác và Ph. Ăngghen, *Toàn tập*, Sđd, T.2, tr.970.

(5) C. Mác và Ph. Ăngghen, *Toàn tập*, Sđd, T.12, tr.422.

(6) C. Mác và Ph. Ăngghen (2002), *Toàn tập*, Nxb. Chính trị quốc gia, T.20, tr.253.